

tia. Siddiqui myös siteeraa Räsäsen näkemystä, jonka mukaan Korania ei tule tulkita ja selittää Uuden testamentin valossa, vaan uudessa, Koranin omassa kontekstissa. Mikäli Muhammadin teologiaa katsotaan omana kokonaisuutenaan, Koranin näkemys Jeesuksesta on sisäisesti johdonmukainen ja selkeä.

Siddiquin esitys vilisee viittauksia läntisen teologisen tutkimuksen klassikoihin ja moderneihin teoksiin sekä arabialaiseen perinteeseen. Klassiset tekstikatkelmat ja tutkimuskirjallisuudessa tehdyt huomiot sekä modernit teologian klassikot Kungista Pannenbergiin ja Moltmanniin vuorottelevat tekstissä nopeaan tahtiin. Jopa johtopäätökset ovat pääosin sitaattien jatkumoa. Lukijan on monin paikoin vaikeaa pysyä kirjoittajan vauhdissa mukana, varsinkaan kun hän ei aina tee selkeää synteisiä ideoistaan. Lukijalle olisi myös tärkeää avata erityisesti nykyteologian erilaisia positioita ja painotuksia. Modernin teologian heterogeenisuutta ja keskinäisiä erimielisyyksiä ei juurikaan kommentoida, vaan lukija joutuu itse arvioimaan eri näkemysten merkityksiä teologisessa kentässä. Lukija olisi myös kiinnostunut siitä, miten eri teologiset näkemykset vaikuttavat keskusteltaessa uskontojen välisen dialogin mahdollisuuksista.

Siddiquin kirja on silti monella tapaa jännittävä ja virkistävä poikeus länsimaaisessa akateemisessa teologiassa. On hätkähdyttävää tulla itse "toisen" kuvailemaksi ja määrittelemäksi. Kirjoittajan toisinaan käyttämät ilmaukset "kristittyjen" näkemyksistä muistuttavat puheenparreltaan yleistyksiä, joita yleensä tehdään muiden uskontojen edustajista. Pääosin Siddiquin teos on silti yllättävän sensitiivinen kristinuskon (ja islamin) monimuotoisuudelle.

RITVA PALMÉN
TEOL. TRI., PORVOO

JOONAS MARISTO & ANDREI SERGEJEFF (TOIM.)

**Aikamme monta islamia.
Helsinki: Gaudeamus 2015.
332 s.**

Joonas Mariston ja Andrei Sergejeffin toimittaman artikkelikokoelman tarkoituksena on herättää lukijaa tunnistamaan julkista keskustelua värittävä oletus islamin yhdenmukaisuudesta ja tarjoamaan tutkimuksellisia esimerkkejä islamin monimuotoisuudesta. Heti voi todeta, että teos onnistuu tavoitteessaan hyvin. Kokoomateoksen artikkelit avaavat suomalaiselle lukijalle tuntemattomampia näköaloja globaaliin islamiin sekä islamilaisemmistöissä maissa että maissa, joissa muslimit elävät vähemmistöinä.

Jaakko Hämeen-Anttilan kirjoittama johdantoluku kartoittaa islamin monimuotoisuuden taustalla olevia tekijöitä. Niihin kuuluvat paitsi uskonnolliset suunnat myös etnis-kulttuuriset tekijät sekä suhtautuminen uskontoon. Hämeen-Anttila muistuttaa, että islamin uskonnollisten suutausten moninaisuus on sunnalaisten ja šiialaisten kahtiajakoa suurempaa ja syyt uskonnollisten suutausten eriytymiseen ovat monesti uskonnollisten erojen sijaan historiallisia ja sosiaalisia. Suhtautuminen uskontoon luo moninaisuutta islamiin: eri uskonnollisten suuntausten piirissä on traditionalistisesti, fundamentalistisesti ja liberaalisti uskontoon suhtautuvia. Islamin, kuten muidenkin uskontojen piirissä, on myös uskontoon välinpitämättömästi tai jopa vihamielisesti suhtautuvia. Moninaisuutta lisäävät myös kulttuuriset tekijät, esimerkiksi suhtautuminen poliittiseen aktivismiin. Hämeen-Anttila toteaa, että islamin eri ilmenemismuotoja yhdistää eräänlainen "perheyhtäläisyys": mikään yksittäinen piirre ei yhdistä kaikkia, mutta monet piirteet yhdistävät monia. Tämän moninaisuuden keskellä on olennaista ky-

syä, kenen katsotaan edustavan "oikeaa islamia". Julkisessa keskustelussa "oikea islam" liitetään usein islamin määrällisesti marginaalisiin äärimuotoihin.

Teoksen neljätoista muuta lukua tarjoavat rikkaan katsauksen islamilaisiin yhteisöihin eri puolilla maailmaa. Kirjoittajien taustojen ja kokemusten moninaisuus näkyy tekstien monimuotoisuutena, ja monen kirjoittajan kirjoitustapa on henkilökohtainen. Havaintojen ja kokemusten kuvausta tuetaan monissa artikkeleissa erillisillä lyhyillä katsauksilla kuvattujen ilmiöiden taustoihin.

Helena Hallenbergin ja Marja-Liisa Heikkilä-Hornin artikkelit käsittelevät islamia Kaukoidässä. Hallenbergin katsaus esittelee Kiinan islamilaista hui-vähemmistöä niin osana Kiinan vähemmistökansojen politiikkaa kuin erityisenä uskonnollisena yhteisönä. Hui-kansan tapakulttuuriin kuuluu sekä erottautuminen valtaväestöstä että ruokailu- ja pukeutumistapoihin liittyvät kulttuuriset yhtymäkohdat. Tapakulttuuriin ja erityisesti koulutukseen liittyy myös arabian niemimaalta tulleita piirteitä. Heikkilä-Horn puolestaan käsittelee islamia maailman väkirikkaimmassa islamilaisessa valtiossa, Indonesiassa. Artikkelit painottaa islamin roolia osana alueen yhteiskunnallis-poliittista kehitystä. Myös islamin radikaalien muotojen nousu nivoutuu Indonesian valtion itsenäistymiskehitykseen ja poliittiseen elämään. Uskonnollisia ulottuvuuksia saaneet yhteiskuntapoliittiset erimielisyydet ovat Indonesiassa saaneet radikaaleja, osin väkivaltaisia ilmenemismuotoja.

Tapio Tammisen ja Mikko Viitamäen artikkelit tarkastelevat islamia Intiassa. Tammisen artikkeli keskittyy Keralan alueen mappilaismuslimeihin ja Viitamäki esittelee Intian suufilaisuutta Khwaja Nizamuddinin seuraajien näkökulmasta. Mappilaisyhteisöt ilmentävät monella tavalla Keralan alueen yleistä sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä. Tästä esimerkkinä Tamminen kuvaa Kera-

lan alueella tapahtunutta yleistä siirtymää matrilineaarista liittyntäperheistä patrilineaarisiiin ydinperheisiin. Sunnalaisuuden alaryhmään kuluvat mappilaiset jakavat huomattavan määrän hindulaista tapakulttuuria. Suhtautuminen hindulaisuudesta väriä saaneeseen islamin toteuttamiseen ilmentää myös Keralaan alueen islamin monimuotoisuutta. Perinteinen (konservatiivinen) islam suhtautuu ilmiöön myönteisesti, kun taas ”puhtaampaa” islamia tavoittelevien reformistien suhtautuminen on jyrkän kielteistä. Mikko Viitamäen kuvaus intialaisesta suufilaisuudesta avaa näköaloja paitsi suufilaisuuteen liittyvään pyhiinvaellus- ja tapakulttuuriin, myös suufilaisuuden kulttuuriseen merkitykseen hindulaisessa Intiassa. Artikkelellä kuvaa myös kiinnostavalla tavalla suufilaisuuden sisäistä moninaisuutta, joka ulottuu tiukan islamilaisesta vain löyhästi islamiin liittyvään meditaatioperinteeseen. Suufilaiset pyhiinvaellus- ja opetuskeskukset ilmentävät erityisen muuntautumiskykyistä islamia, joka on taannut suufipyhäköiden aseman muuttuvassa uskonnollisessa ilmastossa.

Andrej Sergejefin, Elisa Rekolan, Hannu Juusolan ja Minna Saarnivaaran artikkelit islamin muodoista keskittyvät julkisessa keskustelussa paljon esillä oleviin maantieteellisiin alueisiin Afganistanissa, Iranissa, Irakissa ja Palestiinan alueella. Näiden artikkelien painopiste on politisoituneessa islamissa sekä arjen islamissa valtioissa, joissa islamiin vetoavilla poliittisilla järjestelmillä on huomattavaa valtaa. Tekstit osoittavat, kuinka katsomukselliset periaatteet kääntyvät poliittisen vallan työkaluiksi ja miten moniulotteiset kulttuuriset, sosiaaliset ja uskonnollisiin käsitteisiin liittyvät prosessit motivoivat näitä poliittisia kehityskulkuja. Islamin sisäinen monimuotoisuus ja ihmisen kulttuurinen joustavuus tulevat hyvin näkyviin esimerkiksi šiialaisuuteen painottuvissa Irania ja Irakia käsittelevissä artikkeleissa. Yhtenäisyyttä painottavan julkisen val-

lan esittämän kertomuksen rinnalla elää monimuotoinen ja moniulotteinen joukko uskonnollisia todellisuksia sekä yhteisöjen ja kulttuurien todellisuutta.

Yhtenäisyyden retoriikalla on pyritty luomaan vahvaa joukkoidentiteettiä, mutta tekstien perusteella Lähi-idän alueen kielellisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden kahlitseminen ei näytä onnistuneen.

Nykyisen Turkin alueen islamiin keskitytään Lauri Tainion ja Joonas Mariston artikkeleissa. Tainio keskustelee artikkelissaan Turkin valtion sekulaariuden ”pinnallisuudesta” ja tämän sekulaarin piirissä elävästä islamin monimuotoisuudesta. Tainio osoittaa, että turkkilainen sekularismi ei ole niinkään valtion uskonnottomuutta kuin valtion harjoittamaa tiukkaa uskonnon hallintaa. Sekulaarin valtion rakenteet ovat tosiasiallisesti vahvistaneet islamin yhteiskunnallista asemaa. Islamia on pidetty koko Turkin tasavallan ajan turkkilaisuuden merkinä ja virallinen erottelu enemmistön ja vähemmistön välille on tehty uskonnon kautta. Turkin yhteydessä politiikka, uskonto ja pyrkimys kansallisen identiteetin määrittelyyn kulkevat käsi kädessä.

Joonas Mariston artikkeli keskittyy yhden islamilaisen uudistajan, Said Nursin vaikutuksen kuvaamiseen. Mariston näkökulma täydentää Tainion yhteiskuntapoliittista näkökulmaa keskittymällä yhden henkilön lähtökohtaisesti uskonnollisesta motivaatiosta nousevaan yhteiskuntakritiikkiin. Nursin ajattelun- ja uskonnonvapautta korostava uskonnollisesti motivoitunut uudistusliike näyttäytyy tietyllä tavalla paradoksaalisesti jopa sekulaarimpana kuin virallinen poliittinen sekularismi.

Marko Juntusen ja Holger Weissin tekstit käsittelevät islamia Afrikassa. Juntusen artikkelin keskiössä on marokkolaisen kaupunkiköyhälistön kokemus ja tulkinta islamista. Tässä viitekehityksessä islam näyttäytyy ennen kaikkea sosiaalisena ja poliittisena uudistusliikkeenä se-

kä kansanhurskautena. Uskonnollisesti motivoitu yhteiskunnallinen uudistus on tuonut erilaiset uskonnon tulkinnat myös politiikan piiriin ja käytännössä johtanut konservatiivisen uskonnollisuuden nousuun. Marokon demokratisoitumisvaatimukset kulminoituivat Arabikevään 2011 ja sen jälkeisiin vaaleihin, jossa Juntusen mukaan juuri köyhälistön äänillä islamistit nousivat poliittiseen valtaan. Holger Weissin teksti käsittelee islamia Ghanassa, jossa islam on vähemmistön uskonto. Ghana on esimerkki alueesta, jossa islamilaiset yhteisöt ovat jo varhain eriytyneet omaksi yhteiskunnan osakseen. Muslimivähemmistön asema heikkeni erityisesti siirtomaavallan aikana. Islamin kehitys Ghanassa ilmentää yhtäältä islamin kansainvälistä luonnetta ja toisaalta koulutuksen voimaa; konservatiivinen salafismi tuli Ghanaan ulkomailla opiskelleiden nuorten kautta. Kansainvälisesti toimivien islamilaisten kansalaisjärjestöjen toiminta on tuonut islamilaisia vaihtoehtoja poliittisesti epävakaiseen maahan ja muokannut ghanalaista islamia merkittäväällä tavalla. Viimeisten vuosikymmenten aikana islam on saanut voimakkaampaa yhteiskunnallista tunnustusta, mikä on johtanut muslimien laajempaan poliittiseen osallistumiseen ja moniarvoisemman yhteiskunnan rakentumiseen.

Islamin ilmenemismuotoja länsimaissa tarkastellaan Ilkka Lindstedin ja Antero Leitzingerin artikkeleissa. Lindsted kirjoittaa islamin omaperäisistä muodoista Yhdysvalloissa, Leitzinger puolestaan Suomen tataareista. Yhdysvaltalaisesta islamista puhuttaessa on huomionarvoisaa, että islam liittyy kiinteästi nimenomaan afroamerikkalaiseen kulttuuriin. Amerikkalainen islam on ennen kaikkea afrikkalaisperäinen ilmiö. Islamin amerikkalaiset ilmenemismuodot liittyvät oleellisesti afroamerikkalaisen kansanosan vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen esimerkiksi Nation

of Islam -järjestön kautta. Vaikka islam on Yhdysvalloissa edelleen pien-
nen vähemmistön uskonto, sen vaikutus populaarikulttuuriin on ollut näkyvää esimerkiksi hiphop-musiikin kautta. Antero Leitzingerin kirjoitus valottaa tataarien kulttuurisen tai kansallisen sekä uskonnollisen identiteetinmäärittelyn hankaluutta. Samalla tataarien islam näyttäytyy eräällä tavalla kulttuurisesti ongelmattomana. Leitzingerin mukaan tataarit ovat onnistuneet yhtäältä säilyttämään islamilaisen uskon kristillisissä valtioissa ja yhteiskunnissa, toisaalta olemaan kulttuurisesti hyvin sopeutuvaisia. Kulttuurisesti Suomen tataarit ovatkin oman tyyppisensä ja selkeästi muista Suomen muslimeista erottuva ryhmä, jota Leitzinger pitää eräällä tavalla kotouttamisen malliesimerkinä.

MINNA HIETAMÄKI,
TEOL. TRI, HELSINKI

**BERIT S.
THORBJØRNSRUD (RED.)
De kristne i Midtøsten:
Kampen for tilhørighet.
Oslo: Cappelen Damm
2015. 265 s.**

De kristna i Mellanöstern är nu ett aktuellt tema med tanke på de prövningar de får gå igenom särskilt i Irak och Syrien. Då det ofta framförs en hel del överdrifter av entusiastiska aktivister är det bra att insatta forskare försöker skapa reda i det hela. Det har ett antal norska Mellanösternexperter, de flesta knutna till Institutet för kulturstudier och orientaliska språk (IKOS) vid Oslo Universitet, nu gjort med denna antologi. Och har lyckats både väl och ibland mindre väl.

Antologin innehåller 12 bidrag skrivna av 11 forskare. I inledningen (ss. 15–36) ger redaktören Berit S. Thorbjørnsrud en kort översikt av de kristnas historia i Mellanöstern

och går också in på den delikata frågan om antalet kristna idag. Faktum är att ingen vet det exakta antalet kristna i olika länder i Mellanöstern, men det finns många som framför sina bedömningar som om de vore etablerade sanningar. Thorbjørnsrud följer i hög grad de beräkningar som PewResearchCenter gjort och som bland annat hävdar att andelen kristna i Egypten, Israel/Palestina, Jordanien, Syrien och Libanon från år 1900 till år 2010 sjönk från 10 till 5 procent. Det absoluta antalet kristna ökade däremot betydligt.

I det andra kapitlet (ss. 37–55) analyserar Oddbjørn Leirvik vilken status de kristna traditionellt haft under islamskt styre, både enligt texterna och i verkliga livet. I de klassiska texterna finns både positiva och starkt negativa uttalanden om kristendomen och tidigt fick de under islamiskt styre så kallad dhimmi-status, vilken innebar ett skydd men samtidigt också att de kristna (liksom judarna) var andra klassens medborgare. Exakt hur detta tog sig uttryck varierade mycket över tid och från plats till plats.

Stephan Guths artikel om de kristnas bidrag till islamisk kultur och arabisk identitet (ss. 57–74) har dessvärre vissa brister. Redan i första stycket lyfter han fram den stora betydelse som "kristna araber" hade, men det främsta exemplet på detta, hur klassiska grekiska verk översattes till arabiska i Bagdad på 800-talet, utfördes inte av araber utan av assyrier. Intressant är däremot Guths iakttagelse att moderna kristna arabiska författare i huvudsak skriver helt sekulärt utan att religion skulle vara något tema.

Bernt Brendemoens artikel om de kristna i Turkiet (ss. 75–94) är på flera sätt klagörande, men har också betydande brister. Små fel har smugit sig in: de kristnas andel i dagens Turkiet är drygt en promille, inte under en promille. Sultan Abdül-Hamid II avsattes år 1909, inte år 1908. Atatürk var inte ett efternamn som Mustafa Kemal tog, ut-

an en äretitel som han gavs av nationalförsamlingen. I uppräknningen av våld mot kristna under senare år omnämns morderna på Andrea Santoro år 2006, på Hrant Dink år 2007 och tre protestanter i Malatya samma år men av någon anledning inte mordet på biskop Luigi Padovese år 2010.

Värre är det som sägs om det armeniska folk mordet. Avsnittet är inte långt men i likhet med officiell turkisk historieskrivning ger Brendemoen stort utrymme åt de armeniska upproren. Sen heter det att "därför" satte regeringen igång med massarresteringar av armenier. Författaren ger sken av att den ungturkiska regimens åtgärder var en reaktion på armenisk upproriskhet, inte – vilket är det korrekta – att de så kallade armeniska upproren (oftast desperata försök till självförsvar) var en reaktion på långvarigt osmanskt förtryck och tilltagande våld mot armenierna.

Bård Helge Kårtveits artikel om de palestinska kristna (ss. 95–114) har, föga överraskande, som budskap att de kristna palestinierna emigrerar på grund av den israeliska ockupationen, inte för att de känner sig trängda av radikala islamister. Sanningen är att de kristna palestinierna emigrerar av bägge orsakerna, även om deras kyrkoledare i likhet med Kårtveit alltid skyller allt på Israel. Talar man med vanligt folk – vilket Kårtveit som under lång tid bott i området säkert har gjort – brukar man få höra en annan historia. I artikeln saknas helt incidenter då muslimer gett sig på kristna, som i Taybeh år 2006, eller kritiska röster som Samir Qumsieh. Av någon anledning känner antropologen Kårtveit dessutom inte till ordet "evangelikaler" utan talar om "evangelister".

I det sjätte kapitlet (ss. 115–133) analyserar Kari Vogt den koptisk-ortodoxa kyrkan efter den arabiska våren. Kopterna utgör Mellanösterns största kristna folkgrupp och de genomgick svåra tider i samband med störtandet av Mubarak år 2011 och